

Pénzváltó Nikolett¹

A nyugat-balkáni útvonal – migrációs trendek magyar szemszögből²

A 2022-es évben folyamatosan nő az irreguláris migrációs nyomás Magyarország déli határán. Míg a 2020–2021-es növekedést az illegális határátlépési kísérletek számában betudhattuk legalább részben a Covid-19-járvány miatt bevezetett korlátozások feloldásának, a 2022-es adatok további emelkedését már nem foghatjuk erre. Bár a jelenlegi érkezésszámok messze elmaradnak a 2015-ben tapasztaltaktól, ez nem jelenti azt, hogy az illegális migráció ma ne jelentene biztonsági kihívást. A tanulmány a rendelkezésre álló adatok elemzésén keresztül vizsgálja az irreguláris migrációs mozgásokat. Földrajzi tekintetben a Magyarországot legközvetlenebbül érintő nyugat-balkáni útvonalra, időben pedig elsősorban a 2020 utáni folyamatokra összpontosít, míg a migráció válfajait tekintve kizárólag annak irreguláris formájával foglalkozik.

Kulcsszavak: migráció, irreguláris migráció, Nyugat-Balkán, embercsempészés, határvédelem

The Western Balkan Route – Migration Trends from Hungary's Perspective

The pressure of irregular migration on the southern border of Hungary during 2022 has been increasing. While the increase in the number of illegal border crossing attempts in 2020–2021 could be attributed at least partially to the lifting of the restrictions introduced due to the Covid-19 pandemic, the further increase in 2022 cannot be explained by that. Although the current numbers are far below those seen in 2015, this does not mean that illegal migration is not a security challenge today. The study examines the irregular migration movements through an analysis of the available data. It focuses on the Western Balkan route, which most directly affects Hungary, and on the period after 2020, while regarding the types of migration, it deals exclusively with its irregular form.

Keywords: migration, irregular migration, Western Balkans, migrant smuggling, border control

¹ Pénzváltó Nikolett a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézetnek külső munkatársa, a Migrációkutató Intézet kutatási vezetője. E-mail: penzvalto.nikolett@uni-nke.hu

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK pályázat „Alkalmazott katonai műszaki-, had-, és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” támogatásával készült.

Irregularis migráció a nyugat-balkáni útvonalon – számok és magyarázatok

Az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség, ismertebb nevén a Frontex a 2021-es évben és 2022 első felében is a nyugat-balkáni útvonalon regisztrálta a legtöbb illegális határátlépést az összes Európai Unióba irányuló migrációs útvonal közül. A Frontex a tagállamok által közölt adatokkal dolgozik, statisztikáiban pedig az EU külső határain észlelt illegális határátlépések számát jeleníti meg. Ki kell emelnünk, hogy a Frontex adatai nem az illegális migránsok számát, hanem az illegális *határátlépések* számát mutatják, ami azért fontos különbség, mert egy bevándorló többször is próbálkozhat határátlépéssel.

A nyugat-balkáni útvonalon tapasztalt növekvő esetszámok legkézenfekvőbb magyarázatának az tűnik, hogy a kelet-mediterrán útvonalon, amely Törökországból vezet Görögországba és Bulgáriába, illetve Ciprusra, is nőtt az érkezők száma, és ez táplálja a balkáni mozgásokat. 2020-ban és 2021-ben azonban éppen az ellenkezője történt: a kelet-mediterrán útvonalon jelentősen, 20 ezer fő körülire esett vissza az észlelt illegális határátlépések száma. Igaz, 2022-ben ismét növekedést tapasztalhatunk: az év első hat hónapjában közel 18 ezer illegális határátlépést regisztráltak a kelet-mediterrán útvonalon, majdnem annyit, mint az előző évben összesen. A nyugat-balkáni útvonalon ezzel együtt idén is jóval magasabbak az esetszámok (55 ezer fölötti), mint a kelet-mediterrán úton.³

A magyar rendőrség honlapján heti bontású statisztikák érhetők el az illegális bevándorlás alakulásáról a déli határon. Három kategóriát különböztetnek meg: „megakadályozott tiltott határátlépés”; „feltartóztatott, majd IBH-kapun⁴ átkísért”; „elfogott, előállított, majd eljárás alá vont” személyek száma.⁵ Vagyis lényegében a számok alapján azt tudjuk megállapítani, mennyi esetben intézkedtek a rendőrök, tehát a Frontex adataihoz hasonlóan itt sem az érkező migránsok számát látjuk. A következőkben a magyar vonatkozásban az illegális határátlépési kísérletek fogalma alatt a három kategória összegét tüntetjük fel. Az 1. ábrán látható, hogy az illegális határátlépési kísérletek száma Magyarországon déli határán tartósan és meredeken emelkedik. Az ábrán még nem szereplő 2022-es évben mindössze 31 hét alatt (vagyis augusztus 7-ig) már 136 161 illegális határátlépési kísérletet regisztráltak a magyar hatóságok a déli határon, vagyis többet, mint a teljes 2021-es évben (120 801).⁶ És nem csak a magyar számok nőnek: Ausztria 2020-ban 21 641, míg 2021-ben már 41 612 illegális határátlépést regisztrált, 2021-ben ebből azonosítottan 17 730-at Magyarországon felől.⁷ Romániában hasonlóan emelkedő tendenciáról számoltak be: 2021-ben a román hatóságok 6337 olyan személyt tartóztattak fel, aki illegálisan próbálta elhagyni az országot (ahova korábban jellemzően

³ Frontex: *Detections of Illegal Border-Crossings Statistics Download (updated monthly)*. [online], 2022. 05. Forrás: frontex.europa.eu [2022. 08. 10.].

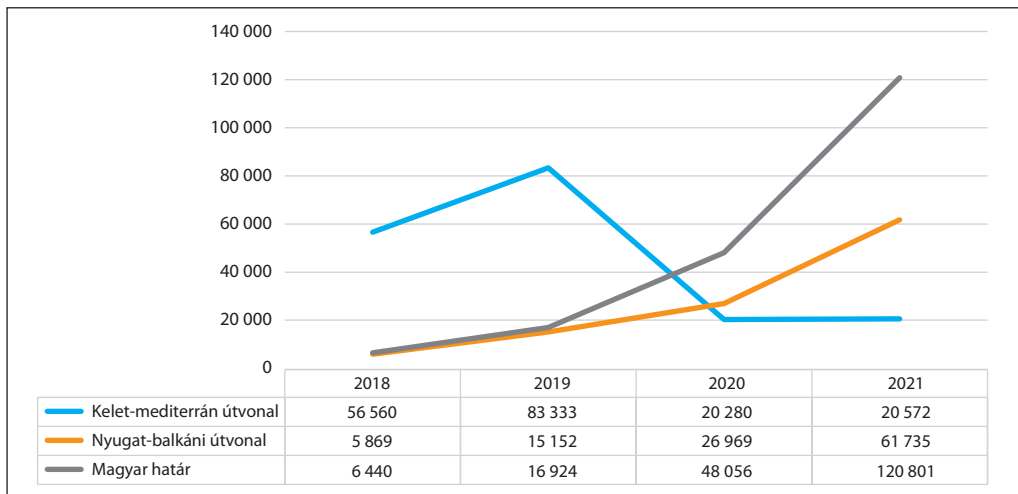
⁴ IBH: Ideiglenes biztonsági határzár, közneven a határkerítés.

⁵ Magyar Rendőrség: *Illegális migráció alakulása-heti bontásban*. [online], Rendőrség, 2022. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.].

⁶ A három kategória megoszlása 2022-ben: 53 788, 81 837, 536.

⁷ Bundeskriminalamt: *Lagebericht Schlepperei und Menschenhandel 2021*. [online], 2022. Forrás: bundeskriminalamt.at [2022. 08. 10.].

Szerbián keresztül érkezett), legtöbbször Magyarország irányába, ami az előző évhez képest 65%-os növekedést jelent.⁸

1. ábra: Illegális határátlépések száma a kelet-mediterrán és a nyugat-balkáni útvonalon, illetve illegális határátlépési kísérletek száma a magyar határon 2018–2021 között

Forrás: Frontex 2022; Magyar Rendőrség 2022

A nyugat-balkáni útvonalon a kelet-mediterrán útvonalnál jelentősen nagyobb számban regisztrált határsértésekből feltételezhetjük, hogy az évek során nagyszámú migráns torlódott fel a Balkánon, akik közül sokan hosszú ideje próbálkoznak átjutni az EU külső határára, sikertelenül. A magyar rendőrök találkoztak például olyan migránssal, akinek az illegális átlépését 53 alkalommal akadályozták meg.⁹ A hiábavaló próbálkozások számával párhuzamosan egyre nő a bevándorlók frusztrációja, ami magyarázhatja az erőszakos fellépések megszorodását. A magyar határon regisztrált illegális határátlépési kísérletek számának növekedése továbbá nemcsak a migrációs nyomás erősödését jelezheti, hanem a magyar határőrizeti rendszer növekvő hatékonyságát is, vagyis, hogy egyre több határsértést derítenek fel és akadályoznak meg, illetve egyre több migránst fognak el mélységben a magyar hatóságok.

A migrációs adatok értelmezéséhez célszerű figyelembe venni a bevándorlók állampolgársági összetételét is (lásd 1. táblázat). A Frontex adatai szerint a nyugat-balkáni útvonalon 2020-ban az illegális határátlépések 63%-a (16 644 eset), 2021-ben 61%-a (38 723 eset) szíriai, 20–20%-a pedig afgán állampolgárhoz köthető, majd ezt követően 1–3%-os aránnyal megoszlik a többi állampolgárság. 2022 első félévében jelentősen megnőtt a más állampolgárságúak száma: a törökök jöttek fel a harmadik helyre (2021-ben a teljes évben 1652, 2022 első hat hónapjában 4688 eset), majd tunéziai (842 → 3753), pakisztáni (802 → 3655), indiai (557 → 2108) és marokkói (1249 → 1151) állampolgárok

⁸ *Folyamatosan növekszik a migrációs nyomás Románia határain.* [online], 2022. 02. 16. Forrás: kronikaonline.ro [2022. 08. 10.].

⁹ Interjú a déli határon január 5-én.

kövezték el a legtöbb illegális határátlépést a nyugat-balkáni útvonalon. Érdeemes megjegyezni, hogy az indiai, tunéziai és kubai állampolgárok vízummentesen utazhatnak Szerbiába¹⁰ (2017-ig ez az irániakra is érvényes volt), ezért nem ritka, hogy az említett országokból származók egyszerűen átrepülnek a Balkán-félszigetre, és onnan próbálnak továbbjutni az EU-ba.¹¹

1. táblázat: Regisztrált illegális határátlépések száma a nyugat-balkáni útvonalon állampolgárság szerinti bontásban (2022 első félévének adatai sorrendjében)

Állampolgárság	2019	2020	2021	2022. első félév
Szíria	4643	16 644	38 723	25 398
Afganisztán	5338	5251	12 297	12 078
Törökország	623	155	1652	4688
Tunézia	87	190	842	3753
Pakisztán	539	291	802	3655
India	68	68	557	2 108
Marokkó	135	635	1249	1151
Irak	1498	749	698	546
Palesztina	197	648	733	398
Szomália	13	58	927	273
Líbia	73	616	768	212
Kuba	9	4	36	178
Banglades	149	237	453	174
Irán	863	265	186	163

Forrás: Frontex 2022

Az afgánok száma egyelőre nem ugrott meg akkora mértékben, mint ahogyan azt az Egyesült Államok és a NATO erőinek 2021 augusztusában befejezett Afganisztánból való kivonulását és a Tálibán hatalomátvételét követően sokan várták. A növekedés azonban kétségkívül megindult: 2020-ban 5251, 2021-ben 12 297, 2022 első hat hónapjában 12 078 afgán állampolgár által elkövetett illegális határátlépést regisztráltak a nyugat-balkáni útvonalon; illetve 2016 óta 2021 augusztusában haladta meg ez a szám először a havi ezret, és azóta folyamatosan fölötte is maradt.¹²

Az állampolgársági összetétel alakulása azt is előrevetíti, hogy az Európába irányuló illegális migráció megszűnése nem várható a közeljövőben. Az emberek nemcsak háborúk és természeti katasztrófák elől menekülnek, az érkezők jelentős része gazdasági bevándorlónak tekinthető. A Migrációkutató Intézet munkatársai legutóbbi, 2022. júliusi határlátogatásukkor 40 irreguláris bevándorlóval készítettek interjúkat a szerb oldalon, akik többségükben észak-afrikai arab országokból érkeztek, és saját elmondásuk szerint

¹⁰ Republic of Serbia Ministry of Foreign Affairs: *Visa Regime for Entering Serbia*. [online], é. n. Forrás: mfa.gov.rs [2022. 08. 10.].

¹¹ Frontex 2022.

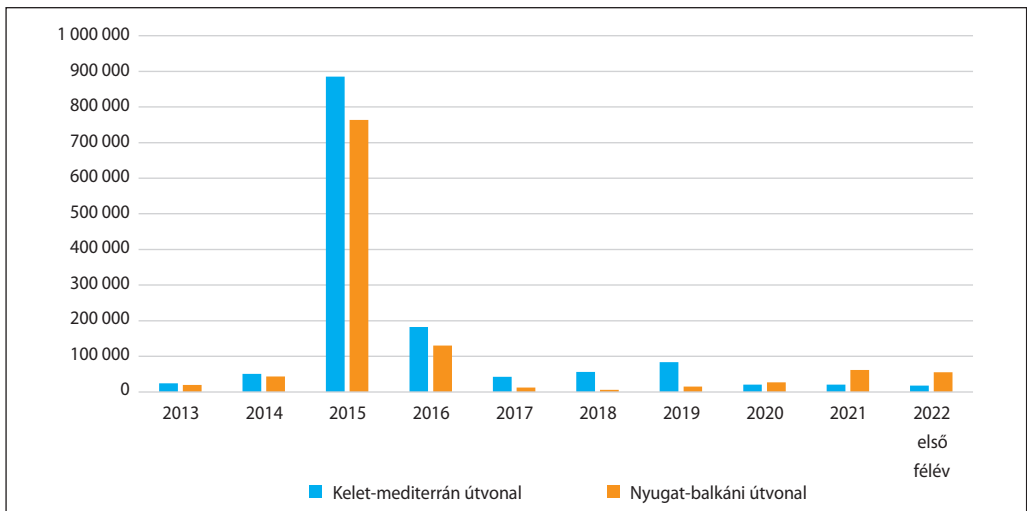
¹² Frontex 2022.

is elsősorban gazdasági okokból hagyták el hazájukat és tartanak Nyugat-Európába.¹³ Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lennének a genfi egyezmény szerint menekültstátuszra jogosult személyek is a Balkánon.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) adatai szerint 2022 májusában 8718-an tartózkodtak a Nyugat-Balkán hat államában a befogadóközpontokban és azon kívül, 69%-uk Szerbiában,¹⁴ 24%-uk Bosznia-Hercegovinában.¹⁵ A 2021-es év folyamán újonnan a Nyugat-Balkánra érkezők 89%-a volt férfi, 8%-a gyermek és 3%-a nő.¹⁶

A nyugat-balkáni irreguláris migráció változó trendjei és a változás okai

A 2015-ös migrációs és menekültválság készületlenül érte Európát. Elsősorban a szíriai háború következtében alig néhány hónap alatt több mint egymillió ember érkezett a kelet-mediterrán útvonalon keresztül a kontinensre. A kiugró adatokat jól szemlélteti az alábbi, 2. ábra.

2. ábra: Regisztrált illegális határátlépések száma a kelet-mediterrán és a nyugat-balkáni útvonalon 2013. január 1. és 2022. június 30. között

Forrás: Frontex (2022): i. m.

¹³ Tárík Mészár: *Kritikus a migrációs helyzet a magyar–szerb határon*. [online], Migrációkutató Intézet Gyorselemzések, 2022. 07. 25. Forrás: migraciokutato.hu [2022. 08. 10.].

¹⁴ A szerb migrációs politikáról bővebben lásd Kovács Blanka – Párducz Árpád: *Régi probléma új köntösben? – A szerb migrációs politika*. [online], Horizont, 2022/20. 2022. 08. 02. Forrás: migraciokutato.hu [2022. 08. 10.].

¹⁵ Ugyanakkor, ha összeadjuk a havi UNHCR-jelentésekben az „újonnan a kormány által üzemeltetett központokba érkezettek” számát, akkor az év első öt hónapjában ez a szám már 22 423 fő. UNHCR: *Western Balkans – Refugees, Asylum-Seekers and Other People in Mixed Movements*. [online], 2022. 05. Forrás: unhcr.org [2022. 08. 10.].

¹⁶ UNHCR: *Western Balkans–Refugees, Asylum-Seekers and Other Mixed Movements*. [online], 2021. 12. Forrás: unhcr.org [2022. 08. 10.].

A tömeges, ellenőrizhetetlen, irreguláris migrációra számos állam műszaki határázár kiépítésével válaszolt. Igaz, a kerítések építését több ország már a 2015-ös válság előtt megkezdte. Görögország például még 2011 októberében kezdte el az első, rövidebb határázár kiépítését a török határon, míg Bulgária 2014 januárjában. 2015-től aztán a magyar–szerb, a magyar–horvát, a görög–észak-macedón, a szlovén–horvát és az osztrák–szlovén határon is hosszabb-rövidebb műszaki határázarak épültek, majd 2020-ban a szerb–észak-macedón határon is kerítés építésébe kezdtek. A nyugat-balkáni útvonal kerítésekkkel való lezárásának hatására az Észak-Macedónia–Szerbia-irány helyett az illegális migrációs forgalom Albánia, illetve Bosznia-Hercegovina felé terelődött. A kerítésépítési trenddel Szlovénia fordult szembe először: az új szlovén kormány 2022 júliusában a horvát határon kiépített 200 kilométer hosszú kerítés lebontásáról döntött.¹⁷

A határázarak folyamatos bővítésen, illetve fejlődésen mentek keresztül. A magyar *határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határázár* kiépítéséről a magyar kormány 2015 júniusában döntött. Egy évvel később, 2016 augusztusában egy második kerítéssor építését jelentették be¹⁸ az úgynevezett manőverút másik oldalán, amelyet intelligens jelzőrendszerekkel szereltek fel. Ez utóbbi keretében többek között 111 hő- és 297 lézeres kamerát helyeztek ki, a kerítéshez pedig optikai kábelt rögzítettek, amely már a kerítés mozgására jelez az irányítóközpontnak.¹⁹ Később egy szakaszon mélységi határázár kiépítésére (a kerítés föld alatti meghosszabbítására) is sor került.²⁰ 2022 júliusában kormányhatározat döntött a határkerítés további megerősítéséről (ennek értelmében a kerítés tetején elhelyezkedő biztonsági elemet, az úgynevezett hatyúnyakat 1 méteres magassággal alakítják ki) és bővítéséről (a Hóduna-határszakaszon).²¹

2016 másik fontos eseménye a március 18-i Törökország–EU közös nyilatkozat volt.²² Ankara ebben vállalta a határok szigorúbb ellenőrzését, amihez a 2020. február–márciusi incidenstől²³ eltekintve tartotta is magát.²⁴ A megállapodás jelentős mértékben hozzájárult az európai érkezésszámok visszaeséséhez. Emellett Törökország a keleti határait is egyre jobban védi. A szíriai határon a határfal építését 2015-ben kezdték meg, a 764 kilométer hosszú fal pedig 2018 nyarára készült el. A török hatóságok emellett 2017-ben az iráni határon is határfal építésébe kezdtek, 144 kilométeren.

Törökország továbbra is a legtöbb menekültet befogadó állam a világon, csak a hivatalosan regisztrált menekültek száma meghaladja a 4 millió főt (túlnyomó többségük,

¹⁷ Bandic, Darko: *Slovenia Army Starts Removing Croatia Border Razor Wire*. [online], AP News, 2022. 07. 15. Forrás: apnews.com [2022. 08. 10.].

¹⁸ *Orbán: újabb kerítés épül a magyar–szerb határra*. [online], Infostart, 2016. 08. 26. Forrás: infostart.hu [2022. 08. 10.].

¹⁹ *Okoskerítés a határon*. [online], Rendőrség, 2017. 03. 08. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.].

²⁰ Szlavkovic Rita: *Titokban megépült a föld alatti határázár egy szakasza a szerb határon*. [online], HVG, 2020. 10. 13. Forrás: hvg.hu [2022. 08. 10.].

²¹ 1338/2022. (VII. 15.) Korm. határozat az ideiglenes biztonsági határázár kiépítésével, illetve a meglévő határkerítés megerősítésével kapcsolatos intézkedésekről.

²² European Council – Council of the European Union: *EU–Turkey Statement*. [online], 2016. 03. 18. Forrás: consilium.europa.eu [2022. 08. 10.].

²³ Bővebben lásd Pénzváltó, Nikolett (2020b): *How Strong Is Turkey's Refugee Card? Lessons Learned from the Events of February–March 2020*. *Limen*, 2(2), 5–19. Forrás: academia.edu [2022. 08. 10.].

²⁴ A megállapodás részleteiről és teljesüléséről bővebben lásd Pénzváltó Nikolett: *Az Európai Unió és Törökország 2016. márciusi migrációs nyilatkozatának négyéves mérlege*. [online], *Horizont*, 2020a/17. 2020. 08. 12. Forrás: migraciokutato.hu [2022. 08. 10.].

mintegy 3,6 millió ember szíriai menekült).²⁵ 2018 óta már nem a szíriai, hanem az afgán állampolgárok teszik ki az irregulárisan Törökországba érkezők legnagyobb csoportját. Velük szemben azonban a török hatóságok nem a „nyitott kapuk” politikáját követik, mint tették korábban a szíriai háborúból menekülőket esetében, hanem nagyon határozottan lépnek fel. Több tízezer afgán irreguláris migránst küldtek már vissza Afganisztánba, illetve ennél valószínűleg jóval többet kényszerítettek vissza az iráni határon.²⁶ 2018-ban 100 ezer, 2019-ben 201 ezer, 2020-ban 50 ezer, 2021-ben 70 ezer, 2022. július végéig pedig 71 ezer afgán irreguláris migránst tartóztattak fel a török hatóságok a török hivatalos adatok szerint.²⁷

A görög határőrizet az elmúlt években szintén rendkívüli mértékben megerősödött, és megnövekedett az illegális és erőszakos visszakényszerítések száma.²⁸ Beszámolók szerint a migránsok egy része emiatt Törökországból inkább már Olaszországba próbál közvetlenül átjutni a tengeren.²⁹ Ráadásul 2021. június 7-én a görög kormány bejelentette, hogy biztonságos harmadik országnak nyilvánítja Törökországot a Szíriából, Afganisztánból, Pakisztánból, Bangladesből és Szomáliából érkező menedékkérők számára (az öt ország állampolgárai alkották a Görögországban menedékkérelmet benyújtók több mint kétharmadát), ami azt jelenti, hogy az ezen országok állampolgárai által benyújtott menedékkérelmeket lényegében automatikusan elutasítják (hacsak nem tudják bizonyítani azt, hogy Törökország nem biztonságos számukra).³⁰ A nyugat-balkáni tendenciák értelmezéséhez érdemes még megjegyeznünk, hogy 2019-től a görög hatóságok irreguláris bevándorlók tízezreit szállították át a görög szigetekről a kontinensre, akiknek nagy része a nyugat-balkáni útvonalon folytatta az útját.³¹

Érdemes kitérnünk a benyújtott menedékkérelmek számának alakulására is. 2021-ben 1376-an nyújtottak be kérelmet a hat nyugat-balkáni államban, 2014 óta pedig összesen 40 331-en. 2014 óta ebből 303 menekültstátuszt és 361 kiegészítő védelmi státuszt ítéltek meg.³² A benyújtott és elismert menedékkérelmek száma Magyarországon is alacsony. 2019-ben 500, 2020-ban 117, 2021-ben 40 menedékkérelmet regisztráltak hazánkban.

²⁵ UNHCR: *Syria Regional Refugee Response – Türkiye*. [online], 2022. 07. 21. Forrás: unhcr.org [2022. 08. 10.].

²⁶ Roehrs, Christine – Hossaini, Khadija: *Afghan Exodus: Migrants in Turkey Left to Fend for Themselves*. [online], Afghanistan Analysts Network, 2020. 12. 22. Forrás: afghanistan-analysts.org [2022. 08. 10.].

²⁷ Republic of Türkiye Ministry of Interior: *Irregular Migration*. [online], 2022. Forrás: goc.gov.tr [2022. 08. 10.].

²⁸ Christides, Giorgos – Lüdke, Steffen: *Classified Report Reveals Full Extent of Frontex Scandal*. [online], Spiegel, 2022. 07. 29. Forrás: spiegel.de [2022. 08. 10.].

²⁹ A török belügyminiszter 2021 novemberében azt nyilatkozta, hogy 8 ezer irreguláris migráns átkelését akadályozták meg Olaszországba. *Greek Pushbacks Cause Migrants to Divert Route to Italy: SoyLu*. [online], Daily Sabah, 2021. 10. 19. Forrás: dailysabah.com [2022. 08. 10.].

³⁰ Bluett, Kristie: *Living in Limbo: The Impact of Greece's Safe Third Country Policy on Afghan Asylum Seekers*. [online], Just Security, 2021. 11. 10. Forrás: justsecurity.org [2022. 08. 10.].

³¹ 2020 májusában 40 ezer menedékkérő tartózkodott a görög szigeteken, míg 2022 áprilisában ez a szám mindössze 3 ezer volt. A számok csökkenéséhez a visszaküldések és az egyes európai államok által vállalt önkéntes befogadások is hozzájárultak.

³² UNHCR (2022): i. m. A pozitívan elbírált kérelmek alacsony számához az is hozzájárul, hogy sok menedékkérő nem is szándékozott a régióban maradni, és csak azért nyújtotta be a kérelmét, hogy addig is legálisan tartózkodhasson az adott országban, amíg illegálisan át nem sikerül jutnia a következőbe; így a kérelem elbírálásakor már nem is tartózkodott az országban.

A 2015-ös csúcsponton ez a szám meghaladta a 177 ezret.³³ Meg kell ugyanakkor jegyeznünk, hogy Magyarországon rendkívüli mértékben megnehezedett a menedékkérelmek benyújtása. A tranzitónák megszüntetése óta, amire az Európai Unió Bíróságának ítéletét követően került sor, 2020 júniusától nem lehet menedékkérelmet benyújtani közvetlenül a magyar határon. Ehelyett a kérelmezőnek először egy szándéknyilatkozatot kell benyújtania személyesen „a Magyarországgal határos, nem európai uniós tagállam területén működő” nagykövetségek egyikén (vagyis Belgrádban vagy Kijevben). A szándéknyilatkozatot 60 napon belül bírálja el a magyar menekültügyi hatóság, és amennyiben ez az elbírálás pozitív, akkor kap az adott személy egy 30 napig érvényes egyszeri beutazásra jogosító engedélyt, amellyel Magyarország területére léphet, és ott benyújthatja a menedékkérelmét.³⁴ Mivel azonban a biztonságos tranzitországnak nyilvánított Szerbiából érkezett, a kérelmét szinte biztosan el fogják utasítani. Az Alaptörvény 2018 júniusától hatályos, hetedik módosítása értelmében ugyanis: „Nem jogosult menedékjogra az a nem magyar állampolgár, aki Magyarország területére olyan országon keresztül érkezett, ahol üldöztetésnek vagy üldöztetés közvetlen veszélyének nem volt kitéve.”³⁵ A menedékjogi szabályozás szigorítása szintén hozzájárulhatott az illegális határátlépési kísérletek számának növekedéséhez.

Összességében tehát nem a kibocsátó országokban tapasztalt politikai, gazdasági, társadalmi, katonai vagy környezeti problémák enyhülése vezetett a kelet-mediterrán útvonalon érkezők számának csökkenéséhez, hanem a határellenőrzések szigorúbbá válása. A határozatok kiépülése pedig azzal is járt, hogy az illegális határátlépés nehezebbé válása okán a migránsok nagy része embercsempészek segítségét veszi igénybe a határokon való átjutáshoz.

Főszerepben az embercsempészek

A nyugat-balkáni migráncsempészség egy évi legalább 50 millió eurós üzlet.³⁶ A csempészek már nemcsak reagálnak a jelentkező keresletre, hanem sok esetben aktívan maguk teremtik meg azt, például hamis információk terjesztésével a könnyűnek beállított határátlépésről vagy a bevándorlókat váró nyugat-európai lehetőségekről. Sőt, a csempészek számos beszámoló szerint megkeresik és megbüntetik (megverik) azokat, akikről kiderül, hogy nélkülük, önállóan próbáltak meg átjutni a határon. A szervezett bűnözői csoportok összetétele jellemzően vegyes, helyiekből, illetve a fő kibocsátó országok állampolgáraitól tevődik össze. A migránsok egyes esetekben maguk is csempésznek állnak, akár csak annyi ideig, amíg megkeresik azt a pénzt, amellyel majd egy másik csempész a következő országba tudja juttatni őket. A szervezett bűnözői csoportok a menekülttáborokban is aktívan kínálják szolgáltatásaikat, aminek megakadályozását nem segíti elő az sem, hogy

³³ KSH: *Magyarországra érkezett menedékkérők és a nemzetközi védelemben részesülők száma*. [online], 2022. Forrás: ksh.hu [2022. 08. 10.].

³⁴ Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság: *Az Általános Szabályoktól Eltérő Menedékjogi Kérelmek benyújtásának feltételei a 292/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet értelmében*. [online], 2020. Forrás: oif.gov.hu [2022. 08. 10.].

³⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), XIV. cikk, (4) bekezdés.

³⁶ Global Initiative: *Spot Prices. Analyzing Flows of People, Drugs and Money in the Western Balkans*. [online], 2021. 05. Forrás: globalinitiative.net [2022. 08. 10.].

az elfogott embercsempészeket nem ritkán a menekülttáborokba szállítják a többi migránssal együtt. Igény esetén hamis okmányokat és átmeneti, védett házakat is biztosítanak az „ügyfeleknek”. A csempészek egyre aktívabban használják a különböző digitális megoldásokat és platformokat, különösen a közösségi médiát és a mobiltelefonos alkalmazásokat hirdetésre, toborzásra, a kommunikációhoz, koordinációhoz, pénzáttaláláshoz vagy a bűnüldöző szervek tevékenységének monitorozásához. Kihhasználják az internet nyújtotta anonimitást, valamint, hogy a segítségével távolról tudják a műveleteket irányítani, így csökkentve az elfogás veszélyét.³⁷ A csempészek tevékenységét rengeteg rémtörténet kíséri. Nem ritka a sebezhető bevándorlók kizsákmányolása, kirablása, túszul ejtése és váltságdíj követelése, vagy éppen a csempészek által elkövetett szexuális erőszak.³⁸

A magyar tapasztalatok alapján az embercsempészek több esetben lőfegyverrel (vagy annak látszó tárgyval) rendelkeznek. Nem ritkák a rivális bandák közötti brutális leszámolások sem. A bűnözők rendkívül találékonyak: az átalakított gépjárművek mellett a magyar hatóságok találtak traktor utánfutójába rejtett migránsokat (31 embert), de például használtan vásárolt mentőautót is igénybe vettek már erre a célra.³⁹ A magyar–szerb határon a kerítésen való átjutáshoz a leggyakrabban létrákat használnak, és visszatérő a rendőrök és katonák elleni erőszakos fellépés (például rendszeres a rendőrautók szélvédőjének betörése létrával, több alkalommal kövekkel, botokkal, gázspray-vel támadtak a határon szolgálatot teljesítőkre, de például üveggolyókat is dobtak vagy lőttek már rájuk).⁴⁰ A migránsok általában nagyobb csoportokban próbálkoznak az átjutással, hogy megosszák a rendőrök és katonák figyelmét. Viszonylag új módszernek számít a határon felszerelt kamerák megrongálása vagy eltakarása, például befedése sárral, hogy ne tudják a mozgásukat nyomon követni a hatóságok. Gyakori elkövetési módnak számít az alagutak ásása is, amelyből már 24 méter hosszút is találtak a magyar határ őrei.⁴¹ Nem maradnak el a folyami átkelési kísérletek sem. Magyarországon idén az augusztusig regisztrált bűncselekményekből 727 esett az embercsempészes kategóriájába, míg tavaly ez a szám egész évben 635, 2020-ban pedig 257 volt.⁴² Szintén beszédes adat, hogy a magyar börtönökben lévő fogvatartottaknak jelenleg több mint 10%-a embercsempész (ez több mint kétezer embert jelent, akiknek 88%-a nem magyar állampolgár).⁴³

Az embercsempészek elleni fellépés nélkül az illegális migrációs nyomás kezelése és a tömeges, erőszakos átlépési kísérletek számának visszaszorítása nehezen képzelhető el.

³⁷ Europol's European Migrant Smuggling Centre: *6th Annual Report*. [online], 2022. Forrás: europol.europa.eu [2022. 08. 10.].

³⁸ Global Initiative 2021.

³⁹ *Embercsempészeken ütött rajta a KR NNI*. [online], Rendőrség, 2021. 05. 13. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.].

⁴⁰ *Egyre erőszakosabbak a migránsok*. [online], Rendőrség, 2022. 02. 17. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.]. „A Csongrád-Csanád Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén csak idén – másfél hónap alatt – 28 alkalommal támadtak meg rendőröket és katonákat az illegális migránsok, ezzel több tucat gépjárművet rongáltak meg. Minden második napra jut egy erőszakos támadás az érintett határszakaszon.”

⁴¹ *Alagút a szerb–magyar határon – fotókkal frissítve*. [online], Rendőrség, 2020. 06. 05. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.].

⁴² Adatok forrása: Magyarország Belügyminisztériuma (bsr-sp.bm.hu).

⁴³ Kassai Zsigmond: *Rétvári: A magyar börtönök lakóinak több mint tizede embercsempész*. [online], 24.hu, 2022. 07. 25. Forrás: 24.hu [2022. 08. 10.].

*A migráncscempészessel szembeni hatékony fellépéshez ugyanakkor elengedhetetlen az érintett államok együttműködése, amely azonban messze nem zökkenőmentes.*⁴⁴

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának (UNODC) 2020-as jelentése (*Measuring Organized Crime in the Western Balkans*)⁴⁵ szerint a 2013-as 217-ről 2017-re 1328-ra, vagyis mintegy hatszorosára emelkedett a szervezett bűnözői csoportokhoz kötődő bűncselekmények miatt indított eljárások száma a nyugat-balkáni régióban, az elítéltek száma azonban ezzel egy időben a 2013-as 744 darabos csúcstről 2017-re körülbelül harmadával, 491-re csökkent. Ez az adat is utal a térség igazságszolgáltatási rendszereinek körülményességére. A jelentés azt is kiemeli, hogy a büntetőeljárások és ítéletek a bűnszervezetek alacsonyabb szintjeire összpontosulnak, a csoportok vezetői és szervezői sok esetben büntetlenséget élveznek a Nyugat-Balkánon.

A korrupció a szervezett bűnözés kulcsfontosságú elősegítője. Ez a legtöbb esetben megvesztegetés formájában nyilvánul meg (a 2012–2017 közötti nyugat-balkáni nemzeti igazságszolgáltatási adatok alapján 91%-ban erről volt szó), de előfordul a bűnüldöző szervek kötelékében dolgozók közvetlen részvétele is a szervezett bűnözői csoportokban, a bűncselekmények elkövetésében, a helyi piacok ellenőrzésében vagy éppen a rivális bűnözői csoportok felszámolásában, továbbá az igazságszolgáltatás akadályozásában.⁴⁶

Ahogy azt az Európai Parlament 2021. októberi jelentése is kiemeli, „a korrupció és a szervezett bűnözés továbbra is komoly aggodalomra ad okot a nyugat-balkáni régióban”. Rámutat, hogy „az emberkereskedelem a szervezett bűnözéshez legnagyobb arányban kapcsolódó bűncselekmény”. Megjegyzi továbbá, hogy „a nyugat-balkáni szervezett bűnözés strukturális probléma, amely összefonódik az üzleti szférával és az állami intézményekkel, és foglyul ejti a kormányzatokat”. „[A] foglalkoztatási lehetőségek hiánya, a korrupció, a félretájékoztató, a kormányzatok korrupciós túsul ejtése, az egyenlőtlenség, a nem demokratikus rezsimek – például Oroszország és Kína – általi külföldi beavatkozás, valamint az uniós csatlakozás lassú folyamata azon tényezők közé tartoznak, amelyek sebezhetővé teszik a nyugat-balkáni társadalmakat a szervezett bűnözéssel szemben.” A jelentés meglehetősen erősen fogalmaz, amikor felhívja a figyelmet az érintett államok felelősségére: „sajnálja a szervezett bűnözés és a korrupció elleni küzdelemre, valamint a túsul ejtett kormányzat bármely elemének felszámolására irányuló valódi politikai akarat hiányát a helyi politikai elit egyes csoportjainak körében”, valamint „sajnálátát fejezi ki amiatt, hogy a nyugat-balkáni országok igazságszolgáltatása nem független és sok esetben nem teljesen működőképes”.⁴⁷

A kérdés az, hogyan lehetne érdekeltté tenni a nyugat-balkáni régió államait abban, hogy hatékonyabban lépjenek fel az embercempészés ellen, mikor maguk a bevándorlók nem akarnak a Nyugat-Balkánon maradni, csak tranzitországgként használnák ezeket az államokat, és az érintett országok sem érdekeltek abban, hogy a migránsok a területükön

⁴⁴ A Migrációkutató Intézet munkatársainak terepkutatásai alkalmával például a migránsok több tíz-, illetve összesen több mint százfős csoportjai nem egyszer a szerb rendőrökhöz közel, tudtukkal és beavatkozásuk nélkül táboroztak hazánk déli határánál.

⁴⁵ UNODC: *Measuring Organized Crime in the Western Balkans*. [online], 2020. Forrás: unodc.org [2022. 08. 10.].

⁴⁶ UNODC 2020: 11.

⁴⁷ Európai Parlament: *Jelentés a nyugat-balkáni szervezett bűnözés elleni küzdelem területén folytatott együttműködésről*. [online], 2021. 10. 29. Forrás: europarl.europa.eu [2022. 08. 10.].

maradjanak, miközben bizonyos helyi körök közvetlenül hasznot szereznek az embercsempészésből, az EU-s tagsági perspektíva pedig továbbra is távoli. A „menekültválság” mára sok szempontból a „normalitás” részévé vált a Balkánon – a menedékkérők jelenlétét nem vészhelyzetként érzékelik és kezelik, mint amilyen a 2015–2016-os tömeges bevándorlási hullám volt, inkább a félsziget földrajzi fekvésével együtt járó egyfajta strukturális elemként tekintenek rá.⁴⁸ Az az érv is felmerülhet, hogy egyes tranzitországok politikai vezetői (a Nyugat-Balkánon belül és azon kívül) kifejezetten ellenérdekeltek a migrációs nyomás teljes felszámolásában, politikai értelemben ugyanis többet profitálnak annak fennmaradásából, mivel eszközként használhatják azt. A migrációs helyzetet könnyű barmikor biztonságiasítani, ezzel szavazatokat szerezni, vagy kifelé nyomásgyakorló eszközként felhasználni, például a rá való hivatkozással plusz külső forrásokat az országba hozni.

A kibocsátó államok együttműködése szintén sok esetben hiányzik, amit jól mutat, hogy a visszaküldésekkel az EU-s államok sem állnak jól. Az Európai Számvevőszék jelentése szerint 2008 óta évente mintegy 500 ezer külföldi állampolgárt utasítottak ki az EU-ból, azonban mindössze körülbelül egyharmaduk (2019-ben 29%-uk) tért vissza önként vagy kitoloncolás eredményeként valamelyik harmadik országba, az európai kontinensen kívülről érkezők esetében pedig még alacsonyabb volt ez az arány, mindössze 20% körüli (2019-ben 19%).⁴⁹ 2021-ben 681 ezer nem uniós állampolgár tartózkodott illegálisan az EU területén.⁵⁰ A Nyugat-Balkánról sem egyszerű az illegálisan tartózkodók hazaküldése, noha ebben éppen a közelmúltban történt, ha egyelőre inkább csak szimbolikus előrelépés: Bosznia-Hercegovina 2022. július 31-én deportálta az első csoport migránst, két pakisztáni állampolgárt kereskedelmi repülőjáraton Iszlámábádba a 2020 novemberében aláírt visszafogadási egyezmény alapján. Ezzel az első nyugat-balkáni állammá vált, amely tartózkodási engedéllyel nem rendelkező bevándorlókat toloncolt ki.⁵¹

Összegzés

A tanulmány a rendelkezésre álló adatok elemzésén keresztül vizsgálta az irreguláris migrációs mozgásokat a nyugat-balkáni útvonalon. Nem szeretnénk fetisizálni a számokat, az adatok minden bizonnyal nem teljesen pontosak, illetve esetenként hiányosak. Mégis okkal feltételezhetjük, hogy a „nagy képet”, az arányokat és tendenciákat tükrözik. Az adatok alátámasztják, hogy valóban nőtt-e az irreguláris migrációs nyomás, valamint segítenek megérteni, hogy miért nagyobbak a mostani esetszámok a tavalyiaknál, továbbá azt, hogy kik és miért jönnek a migrációs hullámmal. Ezeknek az információknak

⁴⁸ Minca, Claudio– Šantić, Danica– Umek, Dragan: Managing the „Refugee Crisis” Along the Balkan Route. Field Notes from Serbia. In Menjívar, Cecilia – Ruiz, Marie – Ness, Immanuel (szerk.): *The Oxford Handbook of Migration Crises*. Oxford, Oxford University Press, 2018. 444–464.

⁴⁹ European Court of Auditors: *EU Readmission Cooperation With Third Countries: Relevant Actions Yielded Limited Results*. [online], 2021. Forrás: eca.europa.eu [2022. 08. 10.].

⁵⁰ Eurostat: *Enforcement of Immigration Legislation Statistics*. [online], 2022. 05. Forrás: ec.europa.eu/eurostat [2022. 08. 10.].

⁵¹ Kurtic, Azem: *Bosnia Departs Two Pakistani Migrants ‘as Test Case’*. [online], Balkan Insight, 2022. 08. 01. Forrás: balkaninsight.com [2022. 08. 10.].

a birtokában tudunk előrejelzéseket tenni, és ezek segítenek azonosítani a szükséges tenivalókat is.

A mostani irreguláris migrációs nyomás más, mint 2015–2016-ban volt. A történelmi analógiák mellett ugyanolyan káros az érkezők homogén egységként kezelése. A bevándorlók között nagy számban vannak jelen olyan migránsok, akik egyetlen európai országban sem lennének jogosultak nemzetközi védelemre, ellenben rendkívül erőszakosan, a határt őrzők testi épségét fenyegetve próbálnak újra és újra illegálisan átjutni az országhatárokon a nekik legszimpatikusabb nyugat-európai államba. Ezzel egy időben azonban vannak olyan sérülékeny csoportok is – noha a jelenlegi migrációs hullámban ők vannak kisebb arányban –, akik minden segítségre és akár menekültstátuszra is jogosultak lennének, azonban „elvesznek” az előbbiekkal szembeni fellépés között. Éppen ezért kettős megközelítésre lenne szükség, amit elméletben persze könnyebb mondani, mint a gyakorlatban megvalósítani. Mégis, ez az a metszet, ahol találkozik az érdekalapú, biztonsági fókuszú megközelítés az értékalapú, emberi jogokra összpontosítóval. A migránsok tartós megrekedése a Balkán térségében valószínűleg növelni fogja az agresszivitásukat, ami pedig a hatóságokét növelheti, ördögi körhöz és erősödő nemzetközi kritikákhoz vezetve.

Felhasznált irodalom

- Alagút a szerb–magyar határon – fotókkal frissítve.* [online], Rendőrség, 2020. 06. 05. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.]
- Bandic, Darko: *Slovenia Army Starts Removing Croatia Border Razor Wire.* [online], AP News, 2022. 07. 15. Forrás: apnews.com [2022. 08. 10.]
- Bluett, Kristie: *Living in Limbo: The Impact of Greece's Safe Third Country Policy on Afghan Asylum Seekers.* [online], Just Security, 2021. 11. 10. Forrás: justsecurity.org [2022. 08. 10.]
- Bundeskriminalamt: *Lagebericht Schlepperei und Menschenhandel 2021.* [online], 2022. Forrás: bundeskriminalamt.at [2022. 08. 10.]
- Christides, Giorgos – Lüdke, Steffen: *Classified Report Reveals Full Extent of Frontex Scandal.* [online], Spiegel, 2022. 07. 29. Forrás: spiegel.de [2022. 08. 10.]
- Egyre erőszakosabbak a migránsok.* [online], 2022. 02. 17. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.]
- Embercsempészeket ütött rajta a KR NNI.* [online], 2021. 05. 13. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.]
- Európai Parlament: *Jelentés a nyugat-balkáni szervezett bűnözés elleni küzdelem területén folytatott együttműködésről.* [online], 2021. 10. 29. Forrás: europarl.europa.eu [2022. 08. 10.]
- European Council – Council of the European Union: *EU–Turkey Statement.* [online], 2016. 03. 18. Forrás: consilium.europa.eu [2022. 08. 10.]
- European Court of Auditors: *EU Readmission Cooperation With Third Countries: Relevant Actions Yielded Limited Results.* [online], 2021. Forrás: eca.europa.eu [2022. 08. 10.]
- Europol's European Migrant Smuggling Centre: *6th Annual Report.* [online], 2022. Forrás: europol.europa.eu [2022. 08. 10.]
- Eurostat: *Enforcement of Immigration Legislation Statistics.* [online], 2022. 05. Forrás: ec.europa.eu/eurostat [2022. 08. 10.]
- Folyamatosan növekszik a migrációs nyomás Románia határain.* [online], 2022. 02. 16. Forrás: kronikaonline.ro [2022. 08. 10.]
- Frontex: *Detections of Illegal Border-Crossings Statistics Download (updated monthly).* [online], 2022. 05. Forrás: frontex.europa.eu [2022. 08. 10.]
- Global Initiative: *Spot Prices. Analyzing Flows of People, Drugs and Money in the Western Balkans.* [online], 2021. 05. Forrás: globalinitiative.net [2022. 08. 10.]

- Greek Pushbacks Cause Migrants to Divert Route to Italy: Soylu*. [online], Daily Sabah, 2021. 10. 19. Forrás: dailysabah.com [2022. 08. 10.]
- Kassai Zsigmond: *Rétvári: A magyar börtönök lakóinak több mint tizede embercsempész*. [online], 2022. 07. 25. Forrás: 24.hu [2022. 08. 10.]
- Kovács Blanka – Párducz Árpád: *Régi probléma új köntösben? – A szerb migrációs politika*. [online], 2022. 08. 02. Forrás: migraciokutato.hu [2022. 08. 10.]
- KSH: *Magyarországra érkezett menedékkérők és a nemzetközi védelemben részesülők száma*. [online], 2022. Forrás: ksh.hu [2022. 08. 10.]
- Kurtic, Azem: *Bosnia Departs Two Pakistani Migrants 'as Test Case'*. [online], Balkan Insight, 2022. 08. 01. Forrás: balkaninsight.com [2022. 08. 10.]
- Magyar Rendőrség: *Illegális migráció alakulása – heti bontásban*. [online], 2022. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.]
- Mınca, Claudio – Šantić, Danica – Umek, Dragan: Managing the „Refugee Crisis” Along the Balkan Route. Field Notes from Serbia. In Menjivar, Cecilia – Ruiz, Marie – Ness, Immanuel (szerk.): *The Oxford Handbook of Migration Crises*. Oxford, Oxford University Press, 2018. 444–464. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190856908.013.70>
- Okoskerítés a határon*. [online], Rendőrség, 2017. 03. 08. Forrás: police.hu [2022. 08. 10.]
- Orbán: újabb kerítés épül a magyar–szerb határra*. [online], Infostart, 2016. 08. 26. Forrás: infostart.hu [2022. 08. 10.]
- Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság: *Az Általános Szabályoktól Eltérő Menedékjogi Kérelem benyújtásának feltételei a 292/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet értelmében*. [online], 2020. Forrás: oif.gov.hu [2022. 08. 10.]
- Pénzváltó Nikolett: *Az Európai Unió és Törökország 2016. márciusi migrációs nyilatkozatának négyéves mérlege*. [online], Horizont, 2020a/17. 2020. 08. 12. Forrás: migraciokutato.hu [2022. 08. 10.]
- Pénzváltó, Nikolett (2020b): *How Strong Is Turkey's Refugee Card? Lessons Learned from the Events of February–March 2020*. *Limen*, 2(2), 5–19. Forrás: academia.edu [2022. 08. 10.]
- Republic of Serbia Ministry of Foreign Affairs: *Visa Regime for Entering Serbia*. [online], é. n. Forrás: mfa.gov.rs [2022. 08. 10.]
- Republic of Türkiye Ministry of Interior: *Irregular Migration*. [online], 2022. Forrás: goc.gov.tr [2022. 08. 10.]
- Roehrs, Christine – Hossaini, Khadija: *Afghan Exodus: Migrants in Turkey Left to Fend for Themselves*. [online], Afghanistan Analysts Network, 2020. 12. 22. Forrás: afghanistan-analysts.org [2022. 08. 10.]
- UNHCR: *Syria Regional Refugee Response – Türkiye*. [online], 2022. 07. 21. Forrás: unhcr.org [2022. 08. 10.]
- Szlavkovics Rita: *Titokban megépült a föld alatti határfal egy szakasza a szerb határon*. [online], HVG, 2020. 10. 13. Forrás: hvg.hu [2022. 08. 10.]
- Tárik Meszár: *Kritikus a migrációs helyzet a magyar–szerb határon*. [online], Migrációkutató Intézet Gyorselemzések, 2022. 07. 25. Forrás: migraciokutato.hu [2022. 08. 10.]
- UNHCR: *Western Balkans – Refugees, Asylum-Seekers and Other Mixed Movements*. [online], 2021. 12. Forrás: unhcr.org [2022. 08. 10.]
- UNHCR: *Western Balkans – Refugees, Asylum-Seekers and Other People in Mixed Movements*. [online], 2022. 05. Forrás: unhcr.org [2022. 08. 10.]
- UNODC: *Measuring Organized Crime in the Western Balkans*. [online], 2020. Forrás: unodc.org [2022. 08. 10.]

Jogi források

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1338/2022. (VII. 15.) Korm. határozat az ideiglenes biztonsági határfal kiépítésével, illetve a meglévő határkerítés megerősítésével kapcsolatos intézkedésekről